

Nr 252.

Av herr **Lindhagen**, om införandet av verklig eller så kallad *decisiv folkomröstning*.

*Man säger att massorna äro lättleda,
men försök att leda dem baklänges.*

Hugo Hamilton.

Förenämnda sentens, utslungad vid tiden för den politiska liberalismens genombrott i Sverige, kan lämpligen grävas upp och utställas till beskådande i skyltfönstren för den stundande valrörelsen. Då nu efter de förlängda valperioderna ett nyval till riksdagens andra kammare åter står för dörren, uppflammar vår gamla åkallan av de i det längsta bortglömda valmännen. Ministärbildningen är beroende av deras vilja, nationens öden läggas i deras hand. Detta skådespel är nog uppriktigt menat på åtskilliga händer, men säkerligen ovilligt åtlytt på andra. Man kan emellertid utgå ifrån, att parlamentarismens idé ännu behärskar oss officiellt vid sådana tillfällen. Folket är en högre instans än dess förtroendemän.

Det gamla ordet om, att »folkets röst är Guds röst» lever med andra ord ännu kvar i traditionen och föreställningssättet såsom en glimt av de gamla sanningarna. Dess äldsta latinska källa är Senecas yttrande: »Tro mig, heligt är folkets tal.» Den slutliga formuleringen är avfattad på 1100-talet av teologen och statsmannen Petrus von Blois. Samma tankegång ligger under Nazareéns förkunnelse, att grunden av tingen blivit »fördold för de visa och kloka och uppenbarad för de fåkunniga» eller såsom Laotse för nära 3,000 år sedan formulerade det: »De, som äga den sanna insikten höra ej till de högt lärde, de som äro högt lärde sakna den sanna insikten.»

Nyligen utkom en bok, kallad den okände Tolstoy, innefattande en samling nya upplysningar om honom. Där omtalar Tolstoys livmedikus några intryck från ryska revolutionen 1905, då bönderna och deras delegerade samlades till bondekongress i Moskva. När då några bekanta kommo till Tolstoy för att tala om kongressen, bad han dem vara tysta, den intresserade honom inte. »Delegerade äro usurpatorer», sade han, »även om de väljas på det allra bästa sätt, så kunna de dock aldrig representera folket, en människa kan aldrig vara ställföreträdare för en annan, all representation är en dockkomedi.» Någon nämnde då, att bönderna voro ignoranter. »Nej», sade Tolstoy, »allt gott kommer från folket, men vem sitter i duman, professorer, journalister, advokater!» »Vill ni därmed säga», frågade man, »att bönderna själva skola bestämma allt? Bönderna äro dock en hjord». »Ja, det äro de», medgav Tolstoy, »men de andra äro haltande lamm, som hanka efter jorden. Folket står i ett religiöst förhållande till livet.»

Ett i någon mån omvänt omdöme fälldes en gång av Goethe. »Ingenting är vedervärdigare än majoriteten», menade han, »ty den består av några få kraftiga föregångare, av skälmar som ackommodera sig, av svaga som assimilera sig, och av massan, som linkar efter utan att ha en aning om vad den vill.»

Sokrates, som på nära håll iakttagit det politiska livet i Athén, såg mångsidigt på tingen. Han ansåg, att tyranniet framkom ur demokratien. Denna bragtes nämligen i upplösning av det omätliga begäret efter vad hon förklarat som sitt högsta goda eller friheten. Varje överdrift i en sak slog över i sin motsats och överdrift i frihet kunde icke slå över i något annat än ytterligt slaveri. »Brukade icke», sade Sokrates, »folket alltid uppställa någon i spetsen för sig och giva denne stor makt och anseende?» Det vore således tydligt, att en enväldshärskare icke uppspirade ur någon annan rot än folkledarens. Staten kunde emellertid få en annan gestalt »genom en enda förändring, visserligen icke obetydlig och lätt men likväl utförbar». Om icke, sade han, antingen filosoferna bliva konungar i staten eller de som nu kallas konungar och makthavande i sanning och grundligt ägnade sig åt filosofien, då förefunnes det icke någon befrielse från det onda för staterna och såsom han trodde icke heller för människosläktet. Förmodligen byggde dock Sokrates till sist sina förhoppningar icke så mycket på en sådan styrelse, som förmodligen aldrig blir »utförbar», utan mera på hans övertygelse att inom varje människa bodde hans dämon, en ovansklig talesman för dygden.

En försonligare syn på funktionärerna hyste ibland Cicero, såsom en erfaren politiker. Må vi aldrig glömma hans odödliga ord: »Senatorerna äro förträffliga människor men senaten är ett odjur.»

Den orubbliga tron på folket avspeglas i forntiden mäktigt i den kinesiske politikern Mong-Dsi's, i västerlandet kallad Mencius, politiska program, vilket han en gång gav följande formulering: »Medlidandet är kärlekens begynnelse, skamkänslan är pliktmedvetandets begynnelse, blygsamheten är sedernas begynnelse, att skilja mellan rätt och orätt är vishetens begynnelse. Dessa fyra anlag besitta alla människor lika väl som de besitta sina fyra lemmar. Den som i sitt jag besitter dessa fyra anlag och låter dem alla utveckla och fullborda sig, den är såsom elden, som begynt att brinna som källan vilken begynt att flöda. Den som uppfyller dessa anlag, den förstår att skydda världen. Den som icke uppfyller dem förmår icke en gång att tjäna sina föräldrar.»

På detta sätt räckte Mencius och Seneca, östern och västern, varandra handen i förvisningen, att endast folkets röst, om det leddes rätt, kan bliva Guds röst. I en senare tid förmodade ju även Rousseau, att människan var av naturen god.

Dylika brokiga opinionsyttringar ur tänkandets annaler kunna vara ett lämpligt förspel till eftertanke även i vår tid om folkstyrets väsende och dess rätta organisation så långt möjligheterna nå. Även på detta område ifrågasattes väl knappast något stillastående inför det röjningsarbete, som nu förestår efter kriget. Då vi åtminstone med läpparna fortfarande erkänna folket såsom högsta instans, ligger ju däri ett godtagande av det gamla politiska programmet om

folkets röst. Denna slutledning väcker vidare insikt, att den senares förkovran måste vara den rätta vägledningen. Därmed äro vi sålunda till sist framme vid det oundgängligaste av allt, nämligen individens frigörelse från den andliga fattigdomen och den andliga kapitalismens förtryck. Det finnes emellertid ingen kungsväg ännu uti gruset, som leder fram mot denna vinkande stjärna. Det är en mängd små stigar i den politiska djungeln, som i begynnelsen måste banas.

En sådan stig är vägröjningen för att vid sidan av det representativa systemet införa avgörande genom folkomröstning. Den förlorar sig dock ej i sparsamma steg bland mossan på hälleberget utan den är redan väl upptrampad och lagd tillrätta uti terrängen. Det är en nyorientering med anor. Gamla författningar före världskriget har införlivat med sig denna hyllning till folket och revolutionsförfattningarna efter kriget ha besjålats av samma hänsyn. Även den svenska riksdagen begärde år 1920 förslag om en dylik utvidgning av folkstyret. Den kommitté, som i anledning härav tillsattes, framlade först förslag till konsultativ omröstning, vilket förslag år 1922 blev lag. Sedan framlade kommittén ett betänkande om verklig eller så kallad decisiv folkomröstning, vilken avstyrktes i betänkandet av majoriteten mot en enda reservant. Huruvida regeringen sedan tagit ställning i denna fråga är mig icke bekant. I varje händelse har något initiativ i ämnet icke förports.

År 1926 ansåg jag mig därför pliktig att återupptaga frågan. Kommitté hade huvudsakligen betonat de formella svårigheterna. Det var, syntes mig, trötta män från en illusionslös tid, som fört pennan. Den av 1920 års riksdag utsträckta handen till folket har sedan uppenbarligen dött sotdöden även i regeringen.

Det nya i reformen är ju, att folket beredes tillfälle att någon gång i viktiga avgöranden få rösta tämligen fritt för en sak och icke såsom nu företrädesvis tvångsvis allenast på en person. Endast med detta system kan folket få tillfälle att rösta någorlunda under självansvar, byggt på objektiv upplysning. Den verkliga folkomröstningen om betydande lättfattliga grundsatser innefattar ett bidrag till nyorienteringen fram emot folkupplysningen och individens karaktärsdaning. En begynnelse således i sin mån »på broslagningen från formaldemokratiens ödemarker till de jungfruliga riken, där människan är god och hennes verk rättvisa». Vid motionen var fogad en skildring av folkstyrelsens utveckling i Amerika intill år 1916 genom folkomröstning. Denna berättelse var författad av Judson King, sekreterare i den stora enskilda organisationen för främjande av denna sak. Framställningen bär även i dag »morgonens dagg över sin livsskildring». Dessa två dokument bifogas denna motion till närmare utveckling av ämnet.

Konstitutionsutskottet, som år 1809 satts till väktare och ledare av folkstyrets grundläggande principer, spillde, såsom numera oftast sker, icke heller vid detta tillfälle många ord på desamma. Utskottet åberopade kommitténs slutsats, »att nuvarande förhållanden i vårt land icke giva tillräckliga skäl för att framlägga förslag om införande av ett decisivt folkomröstningsinstitut i Sveriges författning». Tanken på detta ägde icke någon större aktualitet.

Reformkraven hade icke fått det fäste i den allmänna opinionen, som borde utgöra en förutsättning för en positiv lösning. Utskottet ansåg dessa skäl fortfarande äga giltighet och avstyrkte därför motionen.

Två reservationer funnos antecknade vid betänkandet, en blank av herr Vennerström samt en av herr Engberg, vilken anförde:

»Den konsultativa folkomröstningen utgör ett led i ett statsmakternas utredningsarbete. Den är en form för inhämtande av de upplysningar beträffande opinionsläget inom nationen, vilka för vissa ömtåliga frågor vidkommande äro behöfliga för att bedöma både huruvida och i vad mån en ifrågasatt lagstiftning har nödigt underlag i folkmeningen. I den konsultativa folkomröstningen delegera därför statsmakterna ingenting av sin befogenhet tillbaka till folket. De endast skaffa sig bättre vägledning för utövandet av de befogenheter, som i enlighet med det representativa systemets hela idé äro till dem genom folket i val och genom författningens uppbyggnad delegerade. Helt annorlunda beträffande den decisiva folkomröstningen. I denna är det icke längre fråga om inhämtande av upplysningar till vägledning för statsmakternas omdöme, icke om ett led alltså i ett pågående utredningsarbete i syfte att skapa största möjliga klarhet över det underlag i folkmeningen ett reformkrav faktiskt kan påräkna. Den decisiva folkomröstningen är ett led i själva beslutsproceduren. Statsmakterna delegera tillbaka till folket sin rätt att fatta det avgörande beslutet i en fråga. Därmed genombrytes det representativa systemets egen princip. Medan ett konsultativt referendum såsom ett led i ett statsmakternas utredningsarbete kunnat harmoniskt inpassas i vår författning, måste däremot ett decisivt referendum betraktas som ett högst betänkligt avsteg från det svenska statsskickets idé. Vid sådant förhållande har jag ansett det vara av vikt, att konstitutionsutskottet i sitt ställningstagande till kravet på decisiv folkomröstning i första rummet tar sikte på sakens principiella sida och följaktligen i sin avslagsmotivering betonar, att ett decisivt referendum må av riksdagen avvisas icke blott med hänsyn till kravets bristande aktualitet, utan även och *framför allt* med hänsyn till dess egenskap av att stå i klar motsättning till grundtanken i vårt statsskick. Inom utskottet har jag därför yrkat, att utskottets utlåtande måtte få följande lydelse:

Vid det förhållandet, att kravet på ett inskrivande i vår författning av decisiv folkomröstning står i bestämd och klar motsättning till vårt statsskicks grundläggande principer och att kravet i fråga dessutom saknar varje som helst aktualitet, får utskottet hemställa, att förevarande motion måtte av riksdagen avslås.»

Utskottets hemställan godkändes utan debatt av andra kammaren.

Under överläggningen i första kammaren upplyste utskottets ordförande von Geijer, att flera av dess medlemmar däribland även ordföranden uttalat tankar i överensstämmelse med Engbergs reservation. Men majoriteten ansåg, att man icke borde föregripa utvecklingen och skrida till handling, förrän omständigheterna så fordrade, och icke göra större våld än läget kräver, då man hade ett så tillfyllestgörande och nära till hands liggande skäl nämligen att frågan icke ägde någon större aktualitet. Reformkravet hade icke fått tillräckligt fäste i den allmänna opinionen. På ett yttrande under debatten av herr Israel Holmgren, att han icke visste, vilken ställning vänsterpartierna intogo i ämnet, svarade utskottets ordförande, att de icke torde ha någon uppfattning av saken alls, därför att de icke sysselsatte sig med frågan. Herr Lyberg meddelade, att han inom utskottet stått helt på Engbergs reservation, men

ansett onödigt att särskilt betona det. Han ansåg, att förslaget genomförande skulle verka synnerligen skadligt. Summan av debatten i kammaren var, att herrar Israel Holmgren, Lindhagen och Winberg, såsom representanter för de gamla vänsterpartierna, yttrade sig till förmån för motionen och att herrar Lyberg, vänster, samt herr von Geijer, höger, som sagt, gingo emot motionen. Omröstning ägde rum medelst uppresning och befanns därvid flertalet ha röstat för utskottets hemställan.

Med anledning av denna utgång i riksdagen har jag hos den stundande socialdemokratiska partikongressen år 1928 hemställt, att kongressen ville uttala sig för genomförande av decisiv folkomröstning samt förklara, att detta avsetts med det politiska programmets innehåll i denna punkt. Partiprogrammet upptager nämligen i sin punkt II om styrelsesättet bland annat kravet på »folkomröstning». Partiets programkommission har nu härom avgivit följande utlåtande:

»I fråga om folkomröstningen såsom programkrav uttalade programkommissionen vid 1920 års programrevision: 'Det vid förra partikongressen upptagna kravet på folkomröstning har i förenklad form överflyttats till förslaget. Rörande den omfattning folkomröstningsinstitutet bör erhålla i svensk författning är det lämpligast, att programmet icke uttalar sig. Mycket beror på hur författningen i övrigt utformas. Formuleringen inrymmer möjlighet för både bekräftelsereferendum och initiativreferendum.'

Den åsikt, åt vilken programkommissionen i ovanstående citat givit uttryck, äger fortfarande giltighet. Om kongressen skulle hava beslutat ett uttalande enligt motionärens förslag vore detta uppenbarligen lika förbindande för partiets politik som om programmet omformulerades i den riktning motionären önskar. Ett dylikt förbindande uttalande torde icke vara lämpligt med hänsyn till den rörelsefrihet, som bör tillkomma partiets riksdagsgrupp. Därför hemställer programkommissionen, att motionen icke måtte föranleda någon åtgärd.»

Det har således anförts tre skäl mot att upptaga den decisiva folkomröstningen på vår politiska dagordning. Reformen är icke aktuell, därför att partiledarna icke intressera sig för frågan. Ett sådant intresse kan icke ens komma i fråga, därför att därigenom genombrytes det representativa systemets egen princip i klar motsättning till grundtanken i vårt statsskick. Slutligen är i varje fall ett ställningstagande till den decisiva folkomröstningen olämplig med hänsyn till den rörelsefrihet, som bör tillkomma partiernas riksdagsgrupper.

För den, som upplevat förberedelserna till vänstergenombrottet och kampen för folkstyret, komma dylika förklaringar överraskande. I själva verket bemöta de väl sig själva. Några erinringar må dock göras.

En fråga kan väl icke sägas sakna aktuell betydelse, därför att de, som skola vårda sig om frågan, underlåta att göra det. Historien är rik på försummade tillfällen. Folkomröstningen är en aktualitet i följd av det parlamentariska systemets genombrott och övriga tidsförhållanden, såsom ovan framhållits. Den kan sägas hava lika stor eller lika liten betydelse för alla län-der. Frågan om rätt för folket såsom en högsta instans att få någon gång

rösta direkt i sak, i en grundläggande angelägenhet är aktuell icke minst i vår brytningstid, då just stora avgöranden kunna förestå och plötsligt falla över oss på många områden. Att en lagstiftning är färdig att vara till hands för sådana tilldragelser, är väl icke heller annat än välbetänkt.

För övrigt ansåg ju den svenska riksdagen frågan aktuell redan år 1920. Det svenska socialdemokratiska partiet upptog samma år kravet på sitt politiska aktionsprogram i överensstämmelse med aktuell önskan från näst föregående kongress. Det var då också fråga allenast om decisiv folkomröstning. Denna folkomröstning kan nämligen bestå antingen uti »referendum», som påbjudes av regeringen, eller i »initiativ», som skall äga rum, när ett visst antal medborgare därom göra framställning. Vad på ett av dessa två sätt beslutes blir lag med förbigående av valsystemets förtroendemens beslutanderätt. Programkommissionen av 1928 synes ha förbisett, att 1920 års programkommission med sina uttryck »bekräftelserreferendum och initiativreferendum» avser just nämnda två slag av decisiv folkomröstning. Då det nu hemställts, att det socialdemokratiska folket må begära programmets förverkligande, så avböjes detta med det skälet, att detta ej vidare angår folket utan endast riksdagsgruppen. Och dennas ledning vill tydligen nu, liksom 1926, ej förverkliga partiets program. Innebär detta tillbörlig hänsyn till folket, och är det verkligen parlamentarism?

Det andra skälet var, att decisiv folkomröstning är under alla förhållanden förkastlig, såsom stridande mot det representativa systemets princip och ägnad att införa en sämre ordning. Denna uppfattning är ganska uppfriskande, därför att den utan kompromiss vill obeskuret hävda en princip. Grundsatsen synes dock vara särdeles relativ, eftersom många andra länder förkastat densamma. För demokratiens del kan jag icke godkänna densamma, då den i strid mot parlamentarismens väsende och historiens instinkter sätter förtroendemännen över folket, blundar för krisen i det parlamentariska systemet och dessutom innefattar en utmaning mot det socialdemokratiska politiska programmet. Dödstystnaden i andra kammaren inför konstitutionsutskottets enhälliga framträdande med sådana meningar är talande. Den belyser mäktigare än ord tidslägets sårbara sidor. Vid sekelskiftet skulle under en liknande situation säkerligen i nämnda kammare från skilda håll talats sunt och hälsosamt.

Med vad sålunda sagts om det första och andra skälet faller också det tredje. Jag förstår uppriktigt sagt icke vad som menas med att folket ej bör tillförsäkras eller själv få kräva decisiv folkomröstning av hänsyn till riksdagsgruppernas rörelsefrihet. Det begäres därför nu liksom år 1926, att de senare skola uttala sig för eller emot denna reforms befogenhet och dess lämplighet. Förkastas den, och detta till och med i strid mot egna partiprogram, få vi väl gå med vår sak till folket i val. Men maktbefogenheterna komma då säkerligen med utnyttjande av sina rika resurser att förhindra, att frågan blir »aktuell» ens vid valen.

Det är sålunda sannolikt, att konstitutionsutskottet icke heller nu ägnar saken någon ingående uppmärksamhet. Utskottet kommer nog, såsom dess

ordförande uppriktigt medgav vid förra debatten, att helt enkelt »icke sysselsätta sig med frågan», trots dess skyldighet att göra det. Bakom denna obenägenhet döljer sig dock, mänskligt att döma, något av tidslägets tillfälliga mentalitet. I tävlan om makten glömma vi bort folket och väl komma till makten finna vi oss väl i densamma. Vi söka därför göra folket till våra tjänare för att kunna i bästa avsikt regera länge. Konstitutionsutskottet har ju sagt ifrån, att de röstberättigade ej kunna lämpligen anförtrors mera än valrätt. Vår grundlag är på den punkten den bästa möjliga. En utveckling av dess former för att skapa ett rikligare innehåll och avhjälpa allas andliga fattigdom ligger utanför våra sysselsättningar.

Med ett sådant sinne lag är förklarligt, att, om man ej heller anser ett stillastående vid status quo vara bra, dyker lättare en tillbakagång än ett framsteg upp i tankarna. Det spörjes allt mer, om valmännens beskurna valrätt bör fortfarande grundas på proportionalitetsval eller återföras till de gamla majoritetsvalen. De senare visade sig så ofullkomliga och orättvisa, att man övergick till proportionalitetsval. Dessa senare ha därefter visat sig också vara mycket dåliga. Då man nu glömt det förra systemets brister söka vi en utsikt i att falla tillbaka på dem med resultat förmodligen, att vi snart åter upptäcka deras förefintlighet. Skola vi sålunda återgå till de gamla klubbkrigen och uppgiva försöken att humanisera krigföringen och skapa rättvist medinflytande för minoriteter?

Det enda riktiga är väl att vidhålla den lilla landvinningen med det proportionella valsättet och söka komma bort från båda valsystemens återstående vanskligheter. Erfarenheten har lärt åtminstone mig, att detta kan ske endast genom att upptaga princippolitiken vid sidan av dagsbestyren, det vill säga realiteterna på lång sikt vid sidan av realiteterna för tillfället. Därav skulle följa att regeringsbildandet måste bli byggt på grundsatser och icke företrädesvis på ett förtvivlat fastklamrande vid regeringsmakten. Varför skall en ministär nödvändigt sitta så länge? Må den i det nuvarande föret falla på rimliga grundsatser, på insikt om kulturfrågornas samhörighet och icke blott på en eller flera standardfrågor för dagen. Inför ett sådant skådespel måste folket vakna, ty det förstår först då vad det gäller inom omfånget för hela dess livserfarenhet. På detta sätt kan med tålmod ånyo skapas majoriteter och långlivade regeringar, uppbyggda på nutidens landvinningar och fortsatt framfärd emot allas sammanhållning och fostran i humanitet och medkänsla med alla.

Med detta är icke sagt, att folkomröstningen är någon revolutionerande fråga. Den är som sagt en stig emot de mera hoppfulla utvägarna liksom många andra, varpå flera exempel av mig vid denna riksdag framförts. Icke heller är folket idealiskt och dess folkomröstningar även i sak ha sina vanskligheter. Folkomröstning kan därför enligt sakens natur nu ifrågakomma endast om stora principfrågor, som djupt ingripa i folkets liv.

De röstberättigade komma visserligen även vid dessa omröstningar att i viss mån vara ledda av sina organisationer och sin press. Men möjligheten för personlighetens utbrytning till större frihet och självansvar är dock vida större

än vid en valförrättning. Folkomröstningen betyder med andra ord ett framsteg mot bättre tider.

De, som nu önska större utrymme för personligheten vid valen, borde väl i synnerhet begärligt utnyttja även denna utväg, som åtminstone någon gång giver de röstberättigade något tillbaka av deras personlighet. De ensidiga valsystemen, de må vara byggda för proportions- eller majoritetsval, tillskapa obönhörligt ett övervälde för oss förtroendemän. Då vi av våra göromål och aspirationer ledas bort från realiteternas grundvalar och partipressen undertrycker kunskap om dem, får folket ingen väckelse och kan lätt också »ledas baklänges» i blindo.

De förenämnda kommitterade ha ryggtat tillbaka särskilt för de formella svårigheterna för den decisiva folkomröstningens anordning. Detta är icke något skäl emot densamma. Kommitterade ha icke haft någon önskan att åstadkomma en sådan omröstning, och därför har det för dem icke heller funnits någon väg. I andra länder, där man velat saken, har man också funnit vägar.

Frågan har av mig upptagits ånyo därför, att den hör intimt samman med de nu brännande konstitutionella frågorna och bör bli uppmärksammas icke minst i valrörelsen. Det vore även önskligt att ett beslut, utformat i lagtext, kunnat komma till stånd denna riksdag, som utgör den sista i senaste valperiod till andra kammaren. När viljan är god kan mycket uträttas genom samverkan mellan vederbörande utskott och departement. Men förutsättningen saknas uppenbarligen.

Emellertid hemställas med stöd av förenämnda motivering,

att riksdagen ville besluta införandet i någon form av verklig eller så kallad decisiv folkomröstning eller ock hos Kungl. Maj:t begära övervägande därom samt framläggande av förslag om tillägg till grundlagarna i sådant syfte.

Stockholm den 20 februari 1928.

Carl Lindhagen.

Bilaga.

Motionen nr 37 vid 1926 års riksdag

av herr Lindhagen, *angående utförande av verklig (decisiv) folkomröstning.*

Riksdagen begärde år 1920 utredning och förslag rörande införandet i vår författning av folkomröstning. Det framgick av konstitutionsutskottets motivering, att man hade i tankarna huvudsakligen den avgörande s. k. decisiva folkomröstningen. En kommitté blev tillsatt. Denna framlade först förslag till konsultativ folkomröstning, vilket förslag framfördes 1921 motionsvis i

riksdagen, som antog detsamma. År 1922 blev förslaget definitivt grundlagsfäst. I början av år 1923 framlade kommittén betänkande angående decisiv folkomröstning. Kommitténs majoritet (Nils Edén, K. von Geijer, Mauritz Hellberg, Viktor Larsson, och Axel Brusewitz) fann »nuvarande förhållanden i vårt land icke giva tillräckliga skäl för att framlägga förslag om införande av ett decisivt folkomröstningsinstitut i Sveriges författning». Kommittéledamoten Ivar Vennerström uttalade sig för införande i sagda författning av den decisiva folkomröstningen i dess fakultativa form.

De av undertecknad åren 1917, 1919 och 1920 väckta motionerna i ämnet syftade endast till en verkligt avgörande (decisiv) omröstning. I framställningen av år 1920 yttrades härom följande:

»Sedan historien nu avslutat ett kapitel i sin berättelse och ett nytt är under omprövning, gäller det att ägna odelad uppmärksamhet åt detta nya skedes innehåll och utstyrsel. Beträffande innehållet ha några tankar nedlagts uti en förut gjord framställning (motionen nr 188). Något bör nu tilläggas om de nya formerna, vilka, ehuru ej huvudsak, dock av naturliga skäl också äro mycket viktiga.

Det är nämligen, såsom redan framhållits, icke nog med den allmänna och lika rösträtten. Den betecknar ett betydelsefullt steg framåt. Men dess ofullkomlighet är uppenbar och beprövad. Man kan, såvitt jag förstår, sammanfatta bristen i det förhållandet, att människorna genom den allmänna och lika rösträtten ingalunda vunnit en ny politisk frihet och ännu mindre naturligtvis någon ekonomisk och andlig. Den nya författningen förbättrar icke våra karaktärer och den upprätthåller fortfarande vår trældom under lärorna och partiorganisationerna. Någon sann upplysning och någon kärleksfull hänsyn består icke heller av det nya systemet. Tvivelaktigt är om det i och för sig någonsin kan skänka världen ens en blygsam ekonomisk frihet.

Den första formella brist, varpå uppmärksamheten då riktas, är att författningen skänker medborgarna rättigheter att välja allenast på personer och att även denna valrätt till stor del är en illusion. Utvägar måste därför sökas att möjliggöra för alla valberättigade att kunna få rösta även för en sak och få göra det under självansvar, byggt på objektiv upplysning. Detta åter innebär ingenting mindre än ett attentat emot det nuvarande partiväsendet och dess kapitalisering i några få personers händer av ekonomiska och andliga värden. Under ett system, i vilket massorna uppmanas att partivis rösta på personer, där kan med pengar, tidningar och personliga agitationsresurser, allt samlat kapitalistiskt i en brännpunkt, händelserna ledas ofantligt utan att massorna få egna begrepp och ej heller något eget inflytande. Uppfordras de däremot att rösta på en sak, som de själva känna av sitt dagliga liv, förändras situationen. Den enskilde valmannen får större möjligheter att lösrycka sig från partiväsendet. Han börjar tänka själv på saken, och han märker, att han för en gångs skull betyder något, vilket vida mindre är fallet, då man sätter i hans hand allenast en valsedel, med vars tillkomst han icke haft någon egentlig befattning.

Denna folkomröstning i sak kallas på det lärda språket referendum och initiativ såsom komplement till valrättssystemen av det ena eller andra slaget. Referendum är en saklig folkomröstning, som författningsenligt påbjudes av regeringen. Initiativ är en saklig folkomröstning, som författningsenligt skall äga rum, när ett visst antal medborgare därom göra framställning. Vad på detta sätt beslutes blir lag med förbigående av de olika valsystemens förtroenderåds beslutanderätt.

Detta nya inslag skulle emellertid förlora avsevärt, ja, kanske det mesta av sin betydelse och till och med mången gång leda till en tillbakagång i

stället för ett framsteg, om icke det blev nytt även i den meningen, att det sökte bygga den enskilde röstandes beslut på objektiv kunskap om saken och mänsklig medkänsla med densamma. Det gäller således framför allt skydda de röstande från den nuvarande partiundervisningen och bereda dem insikt i den föreliggande angelägenheten. Det är givet, att detta bör i sin mån betyda en uppryckning och omvärdering i mycket för den stackars valboskap, som vi nu i själva verket äro, som sällan får tillfälle att tänka själv, som sorteras i partifällorna och uppfostras endast i en viss självisk känsloriktning. Om människorna en gång få tillfälle att tänka sakligt, måste detta skapa även ett ofantligt intresse. För första gången bliva de nämligen behandlade såsom medborgare. Det gäller att taga det första steget och sedan de följande fram mot en verklig politisk uppfostran, som under det nuvarande systemet åsidosattes helt och hållet.

Den allmänna och lika rösträtten måste sålunda efterföljas av många omvärderingar och främst av ett folkligt upplysningsarbete, varigenom individerna få möjligheter att lära sig sanningen, känna mänskligt och tänka själva.

Det har på senare tider särskilt i Nordamerika experimenterats med denna sak. En stor enskild organisation har ock bildats därstädes för att främja densamma. På dessa vägar böra många kunna mötas under en gemensam känsla av självbevarelsedrift inför dessa formella universalmedel, som hota oss alla. Nämda organisations sekreterare avgav år 1916 vid ett besök i Sverige en kortfattad framställning om organisationens erfarenheter.

I denna framställning, som här bifogas, heter det bland annat: 'Ett århundrades försök med självstyrelse genom valda lagstiftare och ämbetsmän har skänkt det amerikanska folket en del värdefulla erfarenheter, som jag tror ha universell betydelse. Bland dessa kunna nämnas: 1) att icke allt är demokratiskt, som bär detta namn; den folkliga självstyrelsens principer äro endast av föga värde utan ärliga och verksamma bestämmelser beträffande deras praktiska användning; 2) att ett pålitligt system för offentliggörande, genom vilket folket beredes tillfälle att få veta sanningen om statsangelägenheterna, är en nödvändig beståndsdel i varje demokratisk styrelseform; 3) att absolut bestämmanderätt i offentliga angelägenheter icke utan fara kan tillerkännas valda personer; politiker och politiska partier bryta alltför ofta sina löften och förråda det allmänna bästa; 4) att partiväldet är en källa till allvarliga faror för friheten och att därför skarp kontroll från folkets sida är av nöden.' Det utarbetas därför från officiellt håll en refererande allsidig framställning om själva saken och tillika få olika uppfattningar rättighet att inom ett visst utrymme med egna ord utlägga sin syn på densamma. Denna publikation utdelas till var och en av dem, som skola deltaga i röstningen. Denna senare sker samtidigt med att ett allmänt val äger rum för att undvika en stor och besvärlig apparat. Uti den nämnda framställningen om de amerikanska erfarenheterna uppgives, att 'väljarna få pålitliga upplysningar' samt att 'politikerna och tidningarna tvingas att hålla sig till sanningen'. Det läses vidare: 'De privilegierade frukta icke folkets okunnighet utan dess intelligens. Det är också de intresserade medborgarna, som rycka fram och deltaga i omröstningarna. De likgiltiga och okunniga, som icke kunna intresseras för principer, men väl drivas samman, när det gäller att stödja personer och partier, försvinna av sig själva.'

Under återopande tillika av enahanda motioner åren 1917 (nr 289 sid. 28—33 och 290 i andra kammaren) samt 1919 (nr 290 i första kammaren) hemställas sålunda:

att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära förslag till sådant tillägg till grundlagarna:

att folkstyrelsen kommer att omfatta icke blott valrätt till förtroenderådsförsamlingar av det ena eller andra slaget utan även omedelbar beslutanderätt i viktiga frågor;

att denna beslutanderätt vid sidan av riksdagens befogenheter kommer att omfatta icke blott folkomröstning på initiativ av regering eller riksdag ('referendum') utan även folkomröstning på initiativ från medborgarens sida ('initiativ');

samt att för dylik beslutanderätts utövning objektiv kunskap i det ämne, varöver skall beslutas, i möjligaste mån meddelas de röstande.»

Den i ovannämnda motion åberopade framställningen om folkstyrelsens utveckling i Amerika förtjänar att fogas som bilaga även till förevarande motion, ehuru framställningen är nära tio år gammal. Den kastar nämligen ett bländande ljus över bristerna i parlamentarismen sådan den utvecklats sig och bär även i dag morgonens dagg över sin livsskildring.

Kommitterades majoritet har som sagt avstyrkt ett avgörande (decisivt) folkomröstningsinstitut för Sverige. Motiveringen skiljer sig som natt och dag från den framställning, som återfinnes i bilagan. Man finner föga behjärtande av det andliga innehållet i folkomröstningen. Den möter, säges det, ur olika synpunkter huvudsakligen formella betänkligheter, hur man än ordnar eller begränsar saken. Det är trötta män från en illusionslös tid, som fört pennan.

Det synes mig av flera skäl vara angeläget, att denna fråga icke får förfalla med kommitterades utlåtande. Riksdagen av 1920 har ännu icke från regeringen fått något klart besked på sin framställning om just en sådan folkomröstning, som kommitterade avböjt. Funktionarismens alltmer spirande envælde behöver all den motvikt, som står till buds. Det är visserligen klokt att icke överskatta folkomröstningen, såsom mången gjorde med den allmänna rösträtten. Men liksom mänsklighetens väg mot horisonterna måste gå genom den senare, så är det säkerligen också ett framsteg under alla förhållanden att taga det första steget fullt ut och låta menige man få rösta direkt icke blott på personer utan också på saker. Resultatet kan icke bli sämre än det nuvarande tillståndet. Det betyder däremot en nyorientering fram emot folkupplysningen och individens karaktärsdanning, som är den enda grund, på vilken en stat och ett världssamhälle kan varaktigt och betryggande uppbyggas. En begynnelse således i sin mån till broslagningen från formaldemokratiens ödemarker till de ännu obeträdda jungfruliga riken, där människan är glad och god och hennes verk rätt-visa.

Det hemställes alltså,

att riksdagen ville hos regeringen begära ett snart övervägande av införande i någon form av verklig (decisiv) folkomröstning i vårt land samt framläggande för riksdagen av det förslag om tillägg till grundlagarna, vartill förhållandena kunna föranleda.

Stockholm den 20 januari 1926.

Carl Lindhagen.

Folkstyrelsens utveckling i Amerika år 1916.

Av Judson King.

Ett århundrades försök med självstyrelse, genom valda lagstiftare och ämbetsmän, har skänkt det amerikanska folket en del värdefulla erfarenheter, som jag tror har universell betydelse.

Bland dessa kunna nämnas:

1. Att icke allt är demokratiskt, som bär detta namn. Den folkliga självstyrelsens »principer» äro endast av föga värde utan ärliga och verksamma bestämmelser beträffande deras praktiska användning.

2. Att ett pålitligt system för offentliggörande, genom vilket folket beredes tillfälle att få veta sanningen om statsangelägenheterna, är en nödvändig beståndsdel i varje demokratisk styrelseform.

3. Att absolut bestämmanderätt i offentliga angelägenheter icke utan fara kan tillerkännas valda personer. Politiker och politiska partier bryta alltför ofta sina löften och förråda det allmänna bästa.

4. Att partivälde är en källa till allvarliga farhågor för friheten, och att därför en skarp kontroll från folkets sida är av nöden.

Under 1890-talet fick det amerikanska folket upp ögonen för det faktum, att det i verkligheten styrdes av politiska »maskiner», som voro intimt lierade med trusterna och andra särintressen. I striden för befrielsen uppdagade väljarna att deras politiska redskap voro föråldrade. De försökte bekämpa en det tjugonde århundradets fiende med vapen från det adertonde. Men ingen tänkte här på återgång. Vad som behövdes var icke mindre utan mer demokrati. Styrelsen genom valda representanter, som utövade hela den politiska makten, hade slagit fel, och folket beslöt därför att taga makten omedelbart i egen hand.

Så begynte agitationen för initiativ (rätt för folket att framställa lagförslag) och referendum (rätt att hänskjuta frågor till allmän folkomröstning), medel som träffade det onda i dess rot. Man bildade organisationer i många stater och städer, och de kröntes av en förvånadsvärd framgång.

Redan nu ha, som vi senare skola se, sjutton stater och flera hundra städer infört dessa reformer. Rörelsen går raskt framåt och skall snart ha erövrat hela landet. Den engelska historikern James Bryce yttrar om denna rörelse, att »den kommer att visa sig vara en händelse av utomordentlig betydelse». En annan uppmärksam iakttagare har sagt: »Det är en av de mest betydelsefulla ändringar, som någonsin skett i den amerikanska styrelseformen.»

Låt oss emellertid undersöka de nya metoderna.

Den viktigaste fördel folket har vunnit är förslagsrätten (initiativ), som ger folket makt att föreslå och genomdriva lagar samt även att förändra styrelseformen (grundlagarna) genom sin egen omröstning. Det är alltså icke längre hittills tvunget att vänta i årtal på en reform för att sedan — såsom alltför ofta hänt — bli bedraget på valutan därav, emedan de s. k. »representanterna» till sist fört igenom den i förfuskad form. Närhelst en folkmajoritet i en stat vill ha någonting gjort, kan den även få det utfört, och då är det varken för tidigt eller för sent.

I praktiken verkar förslagsrätten på följande sätt: En viktig sak förkastas eller nekas behandling av statens lagstiftande församling. En grupp av med-

borgare eller en organisation upptar då denna lag, antingen i den form, vari den förut framlagts till behandling, eller ock utarbetad till ett självständigt förslag, som man låter trycka på petitionsblanketter och skickar omkring. Om åtta procent av statens valmän underskriva petitionen, måste statssekreteraren förelägga väljarna förslaget till avgörande. Omröstningen verkställles icke särskilt för varje sak för sig, utan frågorna bli avgjorda vid tillfället för nästa allmänna val. På en särskild plats på röstsedeln eller i somliga stater på en särskild sedel finnes en kort »titel», som beskriver lagen, och mitt för denna stå orden »ja» och »nej». Om de röstades majoritet strukit under »ja», är förslaget godkänt av folket och träder i kraft som lag.

Den andra rättighet, folket försäkrat sig om — det s. k. referendum — lägger i dess hand ett praktiskt medel att förhindra genomförandet av lagar eller koncessioner, som antagits av den lagstiftande makten, om det finner att dessa icke böra godkännas. Inom loppet av nittio dagar efter antagandet av en lag kan en ansökan av fem procent av valmännen insändas till statssekreteraren och lagens ikraftträdande uppskjutes tills vidare. Vid nästa val blir det så omröstning om saken på samma sätt som om insända förslag, och om flertalet nöstar »nej», är lagen förkastad.

Sextio dagar före valet kommer ett cirkulär, tryckt och distribuerat på statens bekostnad till varje särskild valman i staten. Cirkuläret innehåller officiella avtryck av de förslag, om vilka det skall röstas, och tillika inlägg för och emot förslagen. Varje organisation, medborgargrupp eller enskild person kan få sitt inlägg medtaget i cirkuläret mot att underskriva det med sitt namn eller namnet på styrelsens medlemmar och mot att betala staten omkostnaderna för tryckningen m. m. (I Oregon t. ex. är denna kostnad 125 kronor per sida.)

Väljarna få alltså pålitliga och förstahands upplysningar, och dessutom tvingar man politikerna och tidningarna att hålla sig till sanningen. Det är svårt att missleda eller skrämma folket, då det har tillfälle att få veta sanningen.

Innan valet äger rum, sändas provröstsedlar till väljarna, för att de skola få tillfälle att studera dem — och då särskilt titlarna på lagförslagen — innan de gå till valet.

Man bör lägga märke till, att den lagstiftande statsmakten (riksdagen) fortsätter sitt arbete som vanligt, och utför största delen av lagstiftningsarbetet alldeles som nu. Endast de frågor, varom befolkningen själv genom petition fordrar att bli hörd, komma under omröstning, och denna företages som sagt vid de allmänna valen, varför kostnaderna därför bliva högst obetydliga.

Den första stat som införde initiativ och referendum i sin grundlag var Syd-Dakota 1898. Att det lyckades kan direkt tillskrivas de organiserade jordbrukarna, och i själva verket äro jordbrukarna över hela landet så gott som enstämmigt anhängare av direkt lagstiftning, som initiativ och referendum med ett gemensamt namn kallas. Här nedan följa namnen på de stater, som infört systemet, och årtalen för införandet.

1898 — S. Dakota
1902 — Oregon
1905 — Nevada
1906 — Montana
1907 — Oklahoma
1910 — Arkansas
1908 — Maine
— — Missouri
— — Colorado

1911 — Arizona
— — California
1912 — Nebraska
— — Washington
— — Ohio
1913 — Michigan
1914 — Mississippi
— — N. Dakota.

Därtill ha nästan alla dessa stater grundlagsenligt utsträckt systemet (initiativ och referendum) till att gälla även grevskapen samt lands- och stads-kommunerna i deras lokala angelägenheter. Vidare ha åtskilliga stater, som ännu icke infört systemet i statslagstiftningen, givit kommunerna rätt att använda det. Och cirka 400 städer, som infört stadsstyrelse enligt det nya »fullmäktigesystemet», ha tillfogat dessa säkerhetsanordningar för att garantera folkets inflytande.

Rörelsen har en anmärkningsvärd livskraft. Omkring tjugu statsorganisationer, ledda av en kraftig nationell sammanslutning, verka oavsläppligt för införande av dessa och liknande reformer. En gång införda lära de bliva bestående, ty folket kommer icke att avstå sin makt.

*

Vid bedömandet av resultaten av den direkta folkstyrelsen genom initiativ och referendum tar man i allmänhet mest hänsyn till om folket på ett klokt sätt utövat sin rätt att förkasta och genomföra lagar, och de forskare och författare, som undervisa oss i dessa frågor, gå vid avgörandet av detta ut ifrån förutfattade synpunkter. De konservativa underskatta och de radikala överskatta — och där står man! Båda förbise vanligen det betydelsefullaste i hela saken. Det är icke så mycket vad folket gör, som det faktum att folket gör det självt, vilket på ett alldeles särskilt sätt ger det nya systemet dess särprägel.

Ingen kan tvivla på att det försiggår en politisk omdaning, något liknande en fredlig revolution, i dessa amerikanska stater och städer, där initiativ och referendum äro i användning. Där födes nytt hopp och nytt mod. Folket blir medvetet om makt- och frihetskänslan. Man nöjer sig icke längre med att lita på andra, man kan själv handla — därav det nya modet, den nya handlingskraften och den sunda samhällsandan, som håller på att utveckla sig.

Intresset för de frågor, som komma upp är ofantligt. Veckor och månader före valen anställer man utredningar och diskussioner, debatter och samtal i politiska kretsar, i jordbrukar- och arbetarorganisationer, i handels- och folkbildningsföreningar, i skolor och universitet, i kvinnoklubbarna, på landsvägarna, på gatorna i städerna, vid middagsbordet och omkring aftenlampan, överallt. En del av statsbiblioteken ha måst anskaffa hela nya avdelningar för att kunna tillfredsställa efterfrågan, så starkt är folkets begär efter vetande och upplysning angående de frågor, som skola avgöras.

Cirkuläret för offentliggörande av lagförslag är typen för denna upplysningslitteratur och det stormcentrum, omkring vilket hela denna folkuppfostrande verksamhet rör sig. Man kallar det »Väljarnas katekes». Tusenden av de bästa och mest intelligenta medborgarna, som icke låta förmå sig att blanda sig i den vanliga politiken, taga verksam del i lösandet av de framförda frågorna. Många, många av dem arbeta gärna intensivt på utarbetandet och spridandet av petitioner om en lag, som ersätter en nödvändig reform, som politikerna neka att skänka sin uppmärksamhet — åtminstone tills den blir mycket populär och agitation för den betyder framsteg. Dessa psykologiska och uppfostrande verkningar, tillika med möjlighet för ett nytt slags ledarskap, får man icke glömma bort. De äro i verkligheten de värdefullaste, såsom de andliga verkningarna alltid äro det.

Det nästa betydelsefulla »resultat», som i allmänhet förbises, är systemets verkan på de lagstiftande samhällsorganen. »Vi kunna icke genomdriva denna lag, den kommer att hänskjutas till referendum och förkastas» — är ett konstant omdöme bland lagstiftarna. Eller detta: »Vi kunna lika väl antaga denna lag; om vi icke göra det, driver folket igenom den genom initiativ, och

hur går det sedan med oss?» Följaktligen ha i de stater, där initiativ och referendum införts, lagstiftarna blivit folkets tjänare, i stället för som förr dess herrar, och endast detta är mödan värt.

Vänder man sig nu till sakens mera konkreta och påtagliga sida, uppstår naturligen den frågan: »Vad slags lagar föreslår man? Vilka folklager sända ut petitionerna?» I allmänhet ha de lagförslag, varom man anställt omröstning, rört sig om viktiga ekonomiska, politiska och etiska frågor, som berört hela folkets välfärd i dess dagliga liv, d. v. s. de levande, brännande frågor, som tränga sig fram, och som det vanligen är svårt att få politikerna att lösa utan ändlös förhållning, stora ansträngningar och mycket ödande av tid, kraft och tålmod från folkets sida.

De förslag, som oftast framförts genom initiativ, ha egendomligt nog gått ut på att förbättra formerna för det representativa styrelsesättet och bevara det för korruption. Man har stiftat lagar, som minska farorna av partiväldet; som begränsa och fordra offentlig kontroll över de penningmedel som användas i valkampanjerna; lagar, som fräntagit de politiska ledarna makten att utse kandidater och lagt den i väljarnas egna händer; lagar om återkallelserätt (recall), vilka sätta folket i stånd att genast kräva nytt val, genom petition, och genom omröstning avsätta valförrättaren, om denne visat sig partisk eller inkompetent; lagar om självstyrelse för stads- och landskommuner i lokala angelägenheter o. s. v. — Lagar, som vidga folkets makt över styrelsen, bli alltid antagna, åtminstone om de äro väl utarbetade.

Näst dessa frågor i frekvens komma de stora ekonomiska och etiska samintressen, som tiden överallt står ansikte mot ansikte emot. I Amerika, som överallt, gynnar skattesystemet de rika på bekostnad av folkets stora flertal. Följaktligen har folket i alla stater med direkt lagstiftning, där de alltså nu ha makt därtill, gripit sig an med detta problem, och många ändringar ha föreslagits, huvudsakligen i syfte att frigöra arbetet och beskatta privilegierna. — Genom sina diskussioner lär folket känna sanningen och en rättfärdig lösning av denna fråga står för dörren.

Alkoholfrågan är också ett ämne, som alltid står på dagordningen. Några stater och städer besluta att avskaffa spirituosa-handeln, andra att inskränka och reglera konsumtionen, men överallt motarbetar man de krafter, som stå bakom handeln med alkohol, och driver dem ut ur politiken.

Med tillhjälp av initiativ ha åtskilliga stater försäkrat sig om kvinnornas deltagande i politiken, det som just nu är dagens brännande fråga. Lagar, som förbättra arbetande mäns, kvinnors och barns rättsställning och arbetsvillkor, föreslås ofta, liksom lagar till nytta för lantbrukarna. Dessa klasser ha vunnit mycket. I själva verket ha initiativ och referendum i Amerika inga säkrare anhängare och understödjare än de organiserade farmarna och arbetarna.

Folket gynnar lagar och bevilningar till främjandet av undervisningen, men är emot militära föranstaltningar. I allmänhet synes det vara för den lagstiftning, som gagnar det stora flertalet, och emot speciella privilegier. Mycket få likgiltiga frågor komma upp.

De, som företrädesvis sätta i gång petitioner, äro de stora lantbrukar-, arbetar- och reformföreningarna, de människor, som arbeta för att gagna mänskligheten och göra världen bättre att leva i. De reaktionära krafterna mobilisera även någon gång, som de ha rätt att göra, men måste underkasta sig majoritetens beslut. Inga ljusskygga metoder hjälpa här. Kampen för framåtskridandet föres på öppen mark.

I sina beslut har folket blivit en missräkning både för de längst gående radikalerna och för den yttersta högern. De ha gått i en riktning, som man skulle kunna kalla uppbyggande framåtskridande. Man antager inte en re-

form, förrän man är förvissad om att den ger vad man behöver och kommer att göra nytta. Men när man fattat sitt beslut, kan saken icke, som hittills, förhalas år ifrån år. Det faktum att man, såväl i Schweiz som Amerika, någon gång förkastar nya reformer, som folket ännu ej förstår, har föranlett många att anse referendum såsom alltför konservativt. Dessa kritiker förbise, att dessa samma en gång förkastade reformer kunna tagas upp på nytt, godkännas vid en senare omröstning eller genomföras av den lagstiftande församlingen, och sålunda föras ut i livet många år, innan de kunnat förverkligas enligt det gamla systemet. De glömma, att lagar som icke vila på den allmänna meningen, svårligen kunna hållas vid makt utan bliva ineffektiva. De förbise det faktum, att då en majoritet har antagit en ny lag, denna i och med detta vunnit erforderlig styrka och beständighet. Sålunda blir den direkta lagstiftningen även administrationen till mycken och betydelsefull hjälp.

Men blir det icke för många frågor, som föreläggas folket, och är detta tillräckligt intelligent? Folket kommer alltid i längden, om det blott får tillfälle därtill, att sköta sina egna angelägenheter bättre än någon vald eller ärvd regeringsmakt skulle kunna det. Detta är ett faktum, som tusende års historia odisputabelt visar oss. De privilegierade frukta icke folkets okunnighet utan dess intelligens. Tills dato hava 44 statsomfattande val hållits i 15 stater, där folket kunnat framlägga lagförslag genom petitioner. Tillsammans 285 frågor av alla slag hava varit under omröstning, eller i genomsnitt 6.5 vid varje val. Endast vid fyra tillfällen hava för många frågor framkommit, och den lätthet, varmed folket fattat sina beslut, har förvänat kritiken.

Och väljarna äro ytterst intresserade. Rösträkningen ger vid handen, att 75 procent av väljarna rösta för eller mot varje lag, som hänskjutes till dem; 88 procent rösta om de viktigaste sakerna och 68 procent t. o. m. om de mera oväsentliga angelägenheterna. De, som icke ge uttryck åt sin mening, äro de okunniga och obildade, som icke kunna intresseras för principer, men väl kunna drivas samman, när det gäller att stöda personer och partier. Det naturliga resultatet blir då att, utan att något villkorligt förbud lagt hinder i vägen för deras deltagande, de okunniga och ligkiltiga väljarna av sig själva försvinna ur det offentliga livet, så att besluten komma att fattas av de intelligenta och kompetenta — de verkliga medborgarna.

Så skall alltså till sist folkstyret försöka sin lycka. Under århundraden ha folken böjt sig för budet, att regering och styrelse voro uppgifter för de bästa och visaste och något vida över förmågan för det stora flertalet. Världen har provat despotism, monarki, konstitutionell monarki och valrepubliker — alla hava misslyckats med att stifta fred och rättvisa. Folken fordra nu omedelbar makt. Detta är det sista steget, och initiativ och referendum lämna oss medel till detta ändamål. Som Theodor Curti, en av Schweiz' ledande statsmän och förutvarande redaktör av »Frankfurter Zeitung», en gång yttrat: »initiativ och referendum är icke en princip, som endast vidkommer två eller tre land, den angår alla land. Den är ett politiskt varsel, den betecknar ett folkens allmänna uppvaknande till insikt om sin rätt att själva uppbygga staten. Detta varsel och detta uppvaknande har en historisk bakgrund och skall bliva en levande länk i den framtida utvecklingen av världens folkslag, åtminstone är jag övertygad om, att detta system för lagstiftning skall följa det allmänna antagandet av engelsk parlamentarism och eventuellt fullkomna eller ersätta denna.»